

Reflexions al voltant del *lied* a Catalunya: de la Renaixença al Noucentisme

OLGA MIRACLE / JORDI TOMÀS

Molts cops ens preguntem sobre les particularitats de l'evolució musical a casa nostra pel que fa a la resta de la península Ibèrica i a França, i molt poques vegades trobem respostes que defugin estereotips de caràcter polític o que demostrin una suposada diferència. Tanmateix, tot allò que podria semblar una afirmació relativitzadora de l'aportació de Catalunya a la història universal de la música, està molt lluny de la realitat. N'hi ha prou de pensar en la importància cabdal que tingué el monestir de Ripoll com a escola de cant gregorià, o en la quantitat de músics que aportà el Principat a la resta d'Europa durant el període barroc. Ara bé, és cosa innegable que en aquells moments la música que es feia a Catalunya s'inscrivien en el context de la música occidental, sense gaires diferenciacions autòctones.

Amb l'arribada dels nacionalismes del segle XIX i la consegüent revalorització del món tradicional i folclòric s'inicià un procés que portà a la creació d'un llenguatge musical culte, específicament català. Aleshores, entre els diferents gèneres que es conrearen (música coral, òpera, música simfònica, *lied*...), els compositors semblaren tenir una especial preferència pel *lied* o cançó per a veu solista i piano. No és d'estranyar la quantitat de cançons que varen ser compostes entre la segona meitat del segle XIX i la primera del XX, ja que, tenint en compte la situació institucional del nostre país en aquell temps, no era fàcil de tenir a l'abast grans orquestres amb bona formació per a poder interpretar amb facilitat les obres dels autors contemporanis; en canvi, trobar-se un parell o tres d'amics disposats a fer música junts era del tot viable. Si a aquest fet hi afegim l'auge poètic que representà la Renaixença i, per tant, la diversitat de poemes als quals poder posar música, entendrem el gran interès pel gènere *lied* en aquell moment de la història.

En aquesta època fou notòria l'aportació incontestable de Francesc Alió, amb la seva harmonització de cançons populars catalanes per a cant i piano.

Olga Miracle i Jordi Tomàs en un concert a València

Amb aquesta obra, Alió aconseguí que la música folclòrica passés de ser cantada al carrer a ser interpretada als salons burgesos, i, com a conseqüència d'aquest fet, aquest tipus de música va ser acceptat per les classes benestants: escoltar cançons tradicionals va esdevenir quelcom habitual i fins i tot signe de bona educació. D'aquí a la creació del *lied* d'autor, d'arrels populars, sols hi anava un pas. Així, doncs, entre els compositors més brillants d'aquesta nova etapa de l'evolució de la cançó a casa nostra, caldria anomenar Enric Morera. Amb les seves *Cançons de carrer*, sobre textos de Josep M. de Sagarra, Morera aconseguí gairebé el contrari del que uns anys abans havia realitzat Alió: unes cançons d'autor sortien amb força de la sala de concert per a ser entonades per qualsevol persona sense coneixements musicals. Morera ho va poder fer gràcies a unes melodies que, malgrat no tenir cap referència popular concreta, transpiraven tot el perfume de la terra que les havia vistes néixer, i d'aquesta manera eren adoptades per la gent com quelcom propi.

L'última etapa evolutiva de la cançó de concert a Catalunya coincideix amb el moment de màxima esplendor literària, i sobretot de creació poètica, que hem viscut al llarg de l'últim segle: el

període noucentista. Molt poques vegades ens plantejem el pes que han tingut els literats en les transformacions dels gèneres musicals; cal remarcar la simultaneïtat de grans poetes com Carner, Garcés, Manent, Sagarra, amb músics de la talla de Pahissa, Toldrà o Mompou: aquests últims no haurien tingut font d'inspiració en el camp de la cançó si no hagués estat pels primers. Entre tots els músics esmentats, al nostre entendre, Toldrà és qui musicalment tradueix millor les idees estètiques del noucentisme literari –classicisme, equilibri i mediterranisme–, i per això no és d'estranyar que sigui un dels compositors amb més nombre de *lieder* escrits, així com l'autor d'un dels cicles amb més repercussió del moment: *A l'ombra del lledoner*, amb textos de Tomàs Garcés. Amb aquesta obra el *lied* català arriba a la seva plena maduresa i perfecció per diversos motius: la fusió entre música i poesia, el sentiment d'ingenuïtat que transpira, i la profunda catalanitat substancial a les seves melodies i harmonies d'un cert classicisme *assenyat*, que fan d'aquest cicle una obra irreplicable i una aportació absolutament original al món de la música d'Occident. ♦

Vegeu en la p. 46 la ressenya del CD: Alió, Morera, Toldrà, *de la Renaixença al Noucentisme*.